

DOMSTOLENS DOM
den 12 december 1995 *

I de förenade målen C-319/93, C-40/94 och C-224/94,

angående begäran enligt artikel 177 i EEG-fördraget, från Gerechtshof te Leeuwarden och Arrondissementsrechtbank te 's-Hertogenbosch (Nederländerna), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i de vid de nationella domstolarna anhängiga målen mellan

Hendrik Evert Dijkstra (C-319/93)

och

Friesland (Frico Domo) Coöperatie BA,

och mellan

Cornelis van Roessel m. fl. (C-40/94)

och

De coöperatieve vereniging Zuivelcoöperatie Campina Melkunie BA,

* Rättegångsspråk: nederländska.

samt mellan

Willem de Bie m. fl. (C-224/94)

och

De Coöperatie Zuivelcoöperatie Campina Melkunie BA,

angående tolkningen av artikel 2.1 i rådets förordning nr 26 av den 4 april 1962 om tillämpning av vissa konkurrensregler på produktion av och handel med jordbruksvaror (EGT nr 30, 1962, s. 993),

meddelar

DOMSTOLEN

sammansatt av G.C. Rodríguez Iglesias, ordförande, C.N. Kakouris, D.A.O. Edward, J.-P. Puissochet och G. Hirsch, avdelningsordförande, samt J.C. Moitinho de Almeida (referent), P.J.G. Kapteyn, C. Gulmann, J.L. Murray, P. Jann och L. Sevón, domare,

generaladvokat: G. Tesauro,
justitiesekreterare: H.A. Rühl, avdelningsdirektör,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Hendrik Evert Dijkstra (C-319/93), genom P. E. Mazel, advokat i Leeuwarden,

- Friesland (Frico Domo) Coöperatie BA (C-319/93), genom M. B. W. Biesheuvel, advokat i Haag,
- Willem de Bie m. fl. (C-224/94), genom I. W. VerLoren van Themaat, advokat i Amsterdam,
- De coöperatieve vereniging Zuivelcoöperatie Campina Melkunie BA (C-40/94 och C-224/94), genom T.R. Ottervanger, advokat i Rotterdam,
- Nederländernas regering (C-40/94), genom A. Bos, juridisch adviseur vid utrikesministeriet, i egenskap av ombud,
- Frankrikes regering (C-319/93), genom C. de Salins, sous-directeur vid direction des affaires juridiques vid utrikesministeriet, och J.-M. Belorgey, chargé de mission, vid samma avdelning, båda i egenskap av ombud,
- Danmarks regering (C-40/94), genom P. Biering, avdelningschef vid utrikesministeriet, i egenskap av ombud,
- Europeiska gemenskapernas kommission (C-319/93, C-40/94 och C-224/94), genom B. J. Drijber, vid rättstjänsten, i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporterna i mål C-319/93 och C-40/94, med hänsyn till referentens rapport i mål C-224/94,

efter att Hendrik Evert Dijkstra (C-319/93), företrädd av advokat P. E. Mazel, Cornelis van Roessel m. fl. (C-40/94), företrädda av P. J. L. J. Duijsens, advokat i

Haag, Friesland (Frico Domo) Coöperatie BA (C-319/93), företrädd av advokat M. B. W. Biesheuvel, De coöperatieve vereniging Zuivelcoöperatie Campina Melkunie BA (C-40/94), företrädd av advokat T.R. Ottervanger, Nederländernas regering, företrädd av J.W. de Zwaan, assistent-juridisch adviseur vid utrikesministeriet, i egenskap av ombud, Frankrikes regering, företrädd av J.-M. Belorgey och kommissionen, företrädd av B. J. Drijber, har avgivit muntliga yttranden vid sammanträdet den 21 februari 1995,

och efter att den 12 september 1995 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Genom tre beslut av den 12 maj 1993, av den 21 januari 1994 och av den 29 juli 1994, som inkom till domstolen den 18 juni 1993, den 31 januari 1994 respektive den 2 augusti 1994, har Gerechtshof te Leeuwarden (C-319/93) och Arrondissementsrechtbank te 's-Hertogenbosch (C-40/94 och C-224/94) enligt artikel 177 i EEG-fördraget, numera EG-fördraget, begärt förhandsavgörande angående flera frågor om tolkningen av artikel 2.1 i rådets förordning nr 26 av den 4 april 1962 om tillämpning av vissa konkurrensregler på produktion av och handel med jordbruksvaror (EGT nr 30, 1962, s. 993, nedan kallad "förordning nr 26").
- 2 Frågorna har uppkommit i samband med en tvist mellan uppfödare av mjölkkor och de sammanslutningar av lantbrukare i vilka uppfödarna var medlemmar angående en skyldighet att betala utträdesavgift vid utträde ur eller uteslutning från dessa sammanslutningar som ålades dessa enligt i sammanslutningarnas stadgor.

- 3 När uppfödarna uteslöts från eller utträdde ur den sammanslutning som de var medlemmar i, ålades de att betala en utträdesavgift som beroende på omständigheterna uppgick till antingen 10 procent av den betalning för levererad mjölk som de i genomsnitt erhållit av sammanslutningen per år under de fem senaste räkenskapsåren eller till 4 procent av den betalning för levererad mjölk som de erhållit under räkenskapsåret före det att de lämnade sammanslutningen.

- 4 Inför de nationella domstolarna har sökandena gjort gällande att systemet med utträdesavgift bland annat strider mot artiklarna 85 och 86 i EEG-fördraget. Vissa har i synnerhet hävdade att sammanslutningarna genom att kräva en utträdesavgift i själva verket skapar en ensamrätt på leveranserna under en obestämd tid, vilket begränsar medlemmarnas ekonomiska frihet och således utgör ett hinder för sammanslutningens konkurrenser.

- 5 Sökandena har vidare hänvisat till det förfarande som kommissionen enligt artikel 85 i EEG-fördraget inledde mot Zuivelcoöperatie Campina BA. Detta förfarande medförde att sammanslutningen åtog sig att ändra sin stadga beträffande utträdesvillkoren för dess medlemmar, för att göra det möjligt för medlemmarna att kunna gå ur, antingen vid tre olika datum under räkenskapsåret, genom att säga upp sitt medlemsskap med två års varsel och utan att vara betalningsskyldiga för någon utträdesavgift, eller den 1 april genom att lämna tre månaders varsel, vilket är förenat med en skyldighet att betala en utträdesavgift om 4 procent (*tjugoförsta rapporten om konkurrenspolitiken*, 1991, punkterna 83 och 84).

- 6 Slutligen har sökandena i målen vid de nationella domstolarna gjort gällande att det ifrågasatta systemet med utträdesavgift inte omfattas av det undantag som föreskrivs i artikel 2 i förordning nr 26 enligt vilken:

”1. Fördragets artikel 85.1 gäller inte sådana avtal, beslut och förfaranden som avses i föregående artikel och som utgör en integrerad del av en nationell marknadsorganisation eller som är nödvändiga för att förverkliga de mål som anges i

fördragets artikel 39. I synnerhet gäller den inte sådana avtal, beslut och förfaranden mellan lantbrukare, sammanslutningar av lantbrukare eller sammanslutningar av sådana sammanslutningar tillhörande en enda medlemsstat vilka, utan att medföra någon skyldighet att hålla samma priser, avser produktion eller försäljning av jordbruksvaror eller utnyttjande av gemensamma anläggningar för lagring, behandling eller förädling av jordbruksvaror, såvida inte kommissionen finner att konkurrensen sätts ur spel eller att förverkligandet av de mål som anges i fördragets artikel 39 äventyras därigenom.

2. Efter att ha samrått med medlemsstaterna och inhämtat yttranden från de berörda företagen eller företagssammanslutningarna samt andra fysiska eller juridiska personer som kommissionen anser det lämpligt att höra, skall kommissionen, med förbehåll för domstolens prövning, ensam vara behörig att genom ett beslut som skall offentliggöras avgöra vilka avtal, beslut och förfaranden som uppfyller de villkor som anges i punkt 1.

3. Kommissionen skall träffa sådana avgöranden antingen på eget initiativ eller på begäran av en behörig myndighet i en medlemsstat eller ett företag eller en företagssammanslutning som har intresse i saken.”

7 I detta avseende har sökandena dels påstått att systemet med utträdesavgift inte uppfyller de krav som uppställs i den första meningen i artikel 2.1, dels att den andra meningen i samma bestämmelse inte har en självständig betydelse på det

sättet att sammanslutningarna av lantbrukare skall underkastas samma krav som de som uppställs i den första meningen för att undantag skall vara tillämpligt.

- 8 De nationella domstolarna har påpekat att andra meningen i artikel 2.1 i förordning nr 26 alltid har framkallat osäkerhet och givit upphov till två olika tolkningar.
- 9 Enligt den första tolkningen — som baseras på en bokstavstolkning — har andra meningen i artikel 2.1 inte någon självständig betydelse. Orden "[i] synnerhet" med vilka meningen inleds, visar att meningen endast ger ett exempel på avtal som omfattas av undantaget i första meningen i artikel 2.1. Kommissionen har i vissa av sina beslut gjort en sådan tolkning.
- 10 Enligt den andra tolkningen — som baseras på utformningen av förordning nr 26 — har andra meningen i artikel 2.1 i förordning nr 26 en självständig betydelse. Denna tolkning har följts av kommissionen i dess första beslut samt i vissa av dess senare beslut. Med hänsyn till den betydelse som sammanslutningarna har inom området för lantbruk, fastställs det i denna artikel ett undantag som är fristående från de fall då artikel 85 inte gäller enligt den första meningen. Den andra meningen innebär för övrigt en omvänd bevisbörda till förmån för sammanslutningarna av lantbrukare, eftersom det åligger kommissionen att bevisa att sådana avtal som de som beskrivs i andra meningen sätter konkurrensen ur spel eller äventyrar förverkligandet av de mål som anges i fördraget. Eftersom målsättningen med bestämmelsen är att skapa ett smidigare system för sammanslutningar av lantbrukare, skulle en annorlunda tolkning innebära en tyngre bevisbörda för sammanslutningarna i den mån som både villkoren i den första och den andra meningen måste vara uppfyllda.

- 11 Eftersom de nationella domstolarna under dessa omständigheter anser att tvisterna ger upphov till problem avseende tolkningen av gemenskapsrätten, har de vilande-förklarat målen och för förhandsavgörande fört följande frågor vidare till domstolen:

— I mål C-319/93, C-40/94 och C-224/94:

- ”1) Har andra meningen i artikel 2.1 i förordning nr 26 om tillämpning av vissa konkurrensregler på produktion av och handel med jordbruksvaror, vilken avser avtal, beslut och förfaranden mellan lantbrukare, sammanslutningar av lantbrukare eller sammanslutningar av sådana sammanslutningar tillhörande en enda medlemsstat, en självständig betydelse, på det sättet att en nationell domstol skall förutsätta att sådana avtal, beslut eller förfaranden är giltiga så länge kommissionen inte har fastslagit att konkurrensen sätts ur spel eller att förverkligandet av de mål som anges i EEG-fördragets artikel 39 äventyras?
- 2) Om frågan besvaras jakande, måste kommissionens avgörande att så är fallet nödvändigtvis finnas medtaget i ett beslut som har getts i enlighet med bestämmelserna i artikel 2.2?
- 3) Om frågan besvaras nekande, skall en nationell domstol — vid vilken det förs talan om ogiltigförklaring av ett avtal eller ett beslut av ett sammanslutning av lantbrukare på grund av att det strider mot artikel 85 i EEG-fördraget — överlämna ärendet till kommissionen för bedömning, om sammanslutningen har åberopat bestämmelsen i andra meningen i artikel 2.1 i förordning nr 26/62?”

— I mål C-224/94 har följande kompletterande frågor ställts:

- ”(I) Skall artikel 2.2 i förordning nr 26/62 i förening med artikel 1 i samma förordning tolkas på så sätt att så länge kommissionen inte i beslut i enlighet

med denna bestämmelse har fastslagit att ett avtal uppfyller de i artikel 2.1 uppställda villkoren för undantag, är artikel 85.1 i EEG-fördraget direkt tillämplig enligt artikel 1 i ovannämnda förordning?

(II) Har det någon betydelse för svaret på den föregående frågan, om kommissionen i enlighet med andra meningen in fine i artikel 2.1 i förordning nr 26 finner att konkurrensen sätts ur spel eller att förverkligandet av de mål som anges i EEG-fördragets artikel 39 äventyras?

(III) Om de två första frågorna besvaras nekande, har den nationella domstolen likväl behörighet att självständigt besluta att undantagsbestämmelserna i artikel 2.1 i förordning nr 26 inte är tillämpliga, eftersom kommissionen på annat sätt än genom beslut har klargjort att artikel 2.1 i förordning nr 26 inte är tillämplig, eller skall den nationella domstolen inhämta ett formellt beslut från kommissionen och vilandeförklara målet i väntan på att kommissionen har uttalat sig genom ett beslut?”

12 Genom beslut av den 1 december 1994 har domstolen med stöd av artikel 43 i rättegångsreglerna förenat målen C-319/93 och C-40/94 vad gäller det muntliga förfarandet och domen.

13 Genom beslut av den 14 juli 1995 har domstolen med stöd av artikel 43 i rättegångsreglerna förenat målen C-319/93, C-40/94 och C-224/94 vad gäller domen.

- 14 Det framgår av de frågor som ställts att de nationella domstolarna vill ha klarhet i dels hur artikel 2.1 i förordning nr 26 och i synnerhet dess andra mening skall tolkas, dels vilken behörighet kommissionen respektive de nationella domstolarna har vid tillämpningen av denna artikel.

Tolkningen av artikel 2.1 i förordning nr 26

- 15 Inledningsvis bör det påminnas om att i enlighet med artikel 42 i fördraget skall bestämmelserna i kapitlet om konkurrensregler tillämpas på produktion av och handel med de jordbruksprodukter som anges i den lista som utgör bilaga II till fördraget (artikel 38.3) endast i den mån rådet beslutar detta.
- 16 Med stöd av dessa bestämmelser har rådet antagit förordning nr 26, enligt vilken det i artikel 1 anges att artikel 85—90 i fördraget samt tillämpningsbestämmelserna till dessa tillämpas på alla avtal, beslut och förfaranden som rör produktion av eller handel med sådana produkter, om inte annat följer av artikel 2 i samma förordning.
- 17 Det bör i detta hänseende påpekas att vid tolkningen av andra meningen i artikel 2.1, bör hänsyn tas till hur förordning nr 26 har utformats och motiverats.
- 18 Det framgår av denna förordnings utformning att lagstiftaren genom att — på begäran av Europaparlamentet — lägga till den andra meningen, vilken inte fanns med i kommissionens ursprungliga förslag till förordning, har velat införa ett undantag till förmån för avtal, beslut och förfaranden mellan lantbrukare när de

uppfyller de villkor som uppställs däri, om inte kommissionen finner att avtalet, beslutet eller förfarandet sätter konkurrensen ur spel eller äventyrar förverkligandet av de mål som anges i artikel 39 i fördraget.

- 19 Denna vilja att skydda sammanslutningar av lantbrukare framgår vidare av motiveringen till förordningen och i synnerhet av det fjärde övervägandet i förordning nr 26, enligt vilket särskild uppmärksamhet bör ägnas sammanslutningar av lantbrukare.
- 20 Om andra meningen skulle tolkas på så sätt att den inte har en självständig betydelse, skulle detta strida mot lagstiftarens vilja, i den mån som det skulle tillämpas strängare villkor på de avtal som borde vara föremål för ett smidigare system, eftersom de skulle behöva uppfylla villkoren både i den första och den andra meningen. Vidare skulle kommissionen ha svårt att fastställa att ett avtal äventyrar förverkligandet av målen i fördragets artikel 39, om det med stöd av undantaget i den första meningen redan har fastställts att detta avtal eller detta beslut är nödvändigt för att förverkliga dessa mål.
- 21 Vidare kan påståendet att dessa avtal gäller provisoriskt så länge kommissionen inte har fastslagit att konkurrensen sätts ur spel eller att målen i artikel 39 äventyras inte godtas, eftersom andra meningen i artikel 2.1 inte innebär annat än en omvänd bevisbörda till förmån för lantbrukarna.
- 22 Om det konstateras att ett avtal eller ett beslut omfattas av tillämpningsområdet för artikel 85.1 och villkoren för undantag i andra meningen i artikel 2.1 i förordning nr 26 inte är uppfyllda och det inte beviljats något undantag enligt artikel 85.3 i fördraget, är avtalet eller beslutet följaktligen ogiltigt enligt artikel 85.2. Denna ogiltighet gäller från det att avtalet slöts eller beslutet fattades (se bland annat dom av den 6 februari 1973, Brasserie de Haecht, 48/72, Rec. s. 77, punkt 27).

- 23 Det är med hänsyn till denna ordning som rådet när det anser det lämpligt föreskriver ett undantag från principen att ogiltigheten av avtal som är förbjudna enligt artikel 85.1 har retroaktiv verkan. Det är för övrigt därför som det i artikel 17 i rådets förordning nr 1360/78 av den 19 juni 1978 om producentgrupper och sammanslutningar av dessa (EGT nr L 166, s. 1) föreskrivs att ett beslut i vilket det enligt artikel 2 i förordning nr 26 fastställs att artikel 85.1 i fördraget skall tillämpas på de avtal som anges i förordningen, skall tillämpas först från och med den dag då kommissionen tog beslutet.
- 24 Med hänsyn till vad som ovan har anförts skall den första frågan besvaras på så sätt att frågan om artikel 85 i fördraget gäller avtal, beslut och förfaranden mellan lantbrukare, sammanslutningar av lantbrukare eller sammanslutningar av sådana sammanslutningar prövas enbart mot de villkor som anges i andra meningen i artikel 2.1 i förordning nr 26. Om ett avtal eller ett beslut omfattas av tillämpningsområdet för artikel 85.1 och villkoren för undantag i den andra meningen i artikel 2.1 i förordning nr 26 inte är uppfyllda och det inte beviljats något undantag enligt artikel 85.3 i fördraget, är avtalet eller beslutet ogiltigt och denna ogiltighet har retroaktiv verkan.

Behörighet att tillämpa artikel 2.1 i förordning nr 26

- 25 Vad gäller kompetensfördelningen mellan kommissionen och de nationella domstolarna avseende tillämpningen av artikel 2.1 i förordning nr 26, bör det inledningsvis betonas att kommissionen enligt punkterna 2 och 3 i samma artikel, med förbehåll för domstolens prövning, ensam är behörig att avgöra om ett beslut uppfyller de villkor som anges i punkt 1.
- 26 Kommissionen är däremot inte ensam behörig att tillämpa artikel 85.1. Såsom domstolen redan har fastslagit i dom av den 28 februari 1991, *Delimitis* (C-234/89, Rec. s. I-935, punkt 45), delar kommissionen sin behörighet att tillämpa denna

bestämmelse med de nationella domstolarna. Det framgår av domstolens dom av den 30 januari 1974, BRT (127/73, Rec. s. 51) att artikel 85.1 har direkt effekt i förhållanden mellan enskilda och ger upphov till direkta rättigheter för enskilda som det åligger de nationella domstolarna att skydda.

- 27 Med ledning av de principer som har utvecklats av domstolen i den ovan nämnda domen *Delimitis*, bör det härfter undersökas vilka konsekvenser denna kompetensfördelning får för de nationella domstolarnas tillämpning av de gemenskapsrättsliga konkurrensreglerna.
- 28 Det bör i detta hänseende tas hänsyn till den omständigheten att de nationella domstolarna — vid vilka det görs gällande att ett avtal mellan lantbrukare eller deras sammanslutningar omfattas av det särskilda undantaget i förordning nr 26 — kan fatta beslut som inte överensstämmer med de beslut kommissionen har tagit eller avser att ta med tillämpning av andra meningarna i artikel 2.1 eller i förekommande fall med tillämpning av artikel 85.1 och 85.3. Sådana motstridiga beslut strider mot den allmänna rättssäkerhetsprincipen och skall därför undvikas när de nationella domstolarna fattar beslut om avtal eller förfaranden vilka också kan bli föremål för kommissionens beslut.
- 29 För att kunna jämkas samman nödvändigheten av att undvika motstridiga beslut med den nationella domstolens skyldighet att fatta ett avgörande avseende de yrkanden som framställts av den part som gör gällande att ett avtal är ogiltigt, kan den nationella domstolen beakta följande överväganden vid tillämpningen av artikel 85.
- 30 Om det är uppenbart att villkoren för tillämpning av artikel 85.1 inte är uppfyllda, kan den nationella domstolen fullfölja förfarandet för att fatta ett avgörande beträffande det omtvistade avtalet.

- 31 Om den nationella domstolen däremot anser att avtalet uppfyller villkoren för tillämpning av artikel 85.1, skall den fastställa om det i enlighet med den andra meningen i artikel 2.1 i förordning nr 26 är frågan om ett avtal mellan lantbrukare, sammanslutningar av lantbrukare eller sammanslutningar av sådana sammanslutningar tillhörande en enda medlemsstat vilka, utan att medföra någon skyldighet att hålla samma priser, avser produktion eller försäljning av jordbruksvaror eller utnyttjande av gemensamma anläggningar för lagring, behandling eller förädling av jordbruksvaror.
- 32 Om den nationella domstolen kommer fram till att avtalet uppfyller dessa villkor och att det — med hänsyn till de kriterier som har utvecklats i domstolens rättspraxis och genom kommissionens praxis, vilken inte enbart följer av kommissionens beslut utan också av de rapporter om konkurrenspolitiken och de meddelanden som kommissionen utarbetar — är uppenbart att konkurrensen sätts ur spel eller de mål som anges i artikel 39 äventyras genom avtalet, kan den nationella domstolen förklara avtalet ogiltigt enligt artikel 85.2 i fördraget, om detta avtal under inga omständigheter kan bli föremål för ett beslut om undantag enligt artikel 85.3.
- 33 Det bör i detta hänseende påminnas om att avtal endast kan bli föremål för ett sådant beslut om undantag om det har anmälts eller om det är undantaget från anmälningsskyldigheten. Ett avtal är enligt artikel 4.2 i förordning nr 17 undantaget från anmälningsskyldigheten när endast företag från en och samma medlemsstat är parter och detta avtal inte berör import eller export mellan medlemsstater. Stadgorna för sammanslutningarna av mjölkproducenter kan uppfylla dessa villkor.
- 34 Om den nationella domstolen däremot anser att det omtvistade avtalet skulle kunna omfattas av undantaget i andra meningen i artikel 2.1, kan den vilandeförklara målet för att parterna med tillämpning av punkt 3 i samma artikel skall få

möjlighet att begära att kommissionen fattar ett beslut, eller för att den nationella domstolen själv ska få information om det förfarande som kommissionen eventuellt har inlett och om sannolikheten för att denna officiellt kommer att uttala sig om det omtvistade avtalet, eller slutligen för att erhålla ekonomiska eller juridiska uppgifter som kommissionen skulle kunna ge den nationella domstolen.

35 Den nationella domstolen kan under alla omständigheter vilandeförklara målet för att begära ett förhandsavgörande enligt artikel 177 i fördraget.

36 Den tredje frågan skall således besvaras på så sätt att en nationell domstol — vid vilken det förs talan mot en klausul i stadgan för en sammanslutning av lantbrukare på grund av att den strider mot artikel 85.1 i fördraget, samtidigt som sammanslutningen mot detta har åberopat artikel 2.1 i förordning nr 26/62 — kan fullfölja förfarandet och avgöra den tvist som pågår vid denna, om det är uppenbart att villkoren för tillämpning av artikel 85.1 inte är uppfyllda, eller förklara den omtvistade klausulen ogiltig med stöd av artikel 85.2, om den har fått klarhet i att denna klausul varken uppfyller villkoren för undantaget i artikel 2.1 i förordning nr 26 eller för att beviljas undantag enligt artikel 85.3. Om det föreligger tvivel, kan den nationella domstolen, när det framstår som lämpligt och det kan ske i enlighet med nationella rättegångsregler, erhålla ytterligare information från kommissionen eller ge parterna tillfälle att begära ett beslut av kommissionen.

37 Med hänsyn till svaren på den första och tredje frågan, saknas anledning att besvara övriga frågor.

Rättegångskostnader

- 38 De kostnader som har förorsakats Nederländernas, Frankrikes respektive Danmarks regering och Europeiska gemenskapernas kommission, som har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målen vid de nationella domstolarna utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på de nationella domstolarna att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN

— angående de frågor som genom beslut av den 12 maj 1993 (C-319/93), av den 21 januari 1994 (C-40/94) och den 29 juli 1994 (C-224/94) förts vidare av Gerechtshof te Leeuwarden respektive Arrondissementsrechtbank te 's-Hertogenbosch — följande dom:

- 1) Frågan om artikel 85 i fördraget gäller avtal, beslut och förfaranden mellan lantbrukare, sammanslutningar av lantbrukare eller sammanslutningar av sådana sammanslutningar prövas enbart mot de villkor som anges i andra meningen i artikel 2.1 i förordning nr 26. Om ett avtal eller ett beslut omfattas av tillämpningsområdet för artikel 85.1 och villkoren för undantag i den andra meningen i artikel 2.1 i förordning nr 26 inte är uppfyllda och det inte beviljats något undantag enligt artikel 85.3 i fördraget, är avtalet eller beslutet ogiltigt och denna ogiltighet har retroaktiv verkan.

- 2) En nationell domstol — vid vilken det förs talan om ogiltigförklaring av en klausul i stadgan för en sammanslutning av lantbrukare på grund av att den strider mot artikel 85.1 i fördraget, samtidigt som sammanslutningen mot detta har åberopat artikel 2.1 i förordning nr 26/62 — kan fullfölja förfarandet och avgöra den tvist som pågår vid denna, i de fall då det är uppenbart att villkoren för tillämpning av artikel 85.1 inte är uppfyllda, eller förklara den omtvistade klausulen ogiltig med stöd av artikel 85.2, om den har fått klarhet i att denna klausul varken uppfyller villkoren för undantaget i artikel 2.1 i förordning nr 26 eller för att beviljas undantag enligt artikel 85.3. Om det föreligger tvivel, kan den nationella domstolen när det framstår som lämpligt och det kan ske i enlighet med nationella rättegångsregler erhålla ytterligare information från kommissionen eller ge parterna tillfälle att begära ett beslut av kommissionen.

Rodríguez Iglesias

Kakouris

Edward

Puissochet

Hirsch

Moitinho de Almeida

Kapteyn

Gulmann

Murray

Jann

Sevón

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 12 december 1995.

R. Grass

G.C. Rodríguez Iglesias

Justitiesekreterare

Ordförande